



Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 42 Volume: 9 Issue: 42

Şubat 2016 February 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

AĞIT METİNLERİNİN SÖZLÜ TARİH BELGESİ NİTELİĞİ -SEL AĞIDI- ORAL HISTORIES DOCUMENT THE NATURE OF LAMENT TEXTS - LAMENT OF FLOOD -

Seyit GEZER*

Öz

Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda disiplinler arası yaklaşımlar önemlidir. Sözlü tarih de ortak bir çalışma alanı ve disiplin olarak başvurulan yöntemlerdendir. Sözlü edebiyat ürünleri arasında sözlü tarih belgesi niteliği taşıyan türler bulunmaktadır. Bunların başında ağıtlar gelmektedir. Ağıtlar edebî bir tür olmasının yanında toplumsal yaşanmışlığın aktarıldığı ürünlerdir. Bu nedenle farklı bakış açıları içinde değerlendirilmeleri gereklidir. Ağıt metinleri sözlü tarih yöntemi kullanılarak derlenip tahlil edilince, içerisinde barındırdığı muhteva ile üretildiği dönemin hususiyetlerini aktaran belge özelliği taşıdıkları görülmektedir. Makalede ağıt metni sözlü tarih belgesi olması açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sözlü Tarih, Ağıt, Bellek, Toplumsal Gerçek, Tarihi Olgular.

Abstract

Interdisciplinary approach is important in the study of social sciences. Oral history is also one of the methods referred to as a common work area and discipline. There are species which oral history document the quality of their oral literature. Among these laments come. Lamentations which are the product of social life experience as well as being transferred to a literary genre. Therefore they should be evaluated in different perspectives. When the text was compiled and analyzed using lament oral history method, it is seen that in the period in which the characteristics of the content produced by the host transfers carry the document property. The article laments the text is to be evaluated in terms of oral history document.

Keywords: Oral History, Lament, Memory, Social Realities, Historical Facts.

Giriş

Sosyal bilimlerin konusu insandır. İnsan ele alınış şekliyle sadece birey olarak kendini ifade etmez, aynı zamanda içinde bulunduğu toplumun da bir parçasıdır. Başka bir ifadeyle toplum, insan parçalarından oluşmuş bir bütündür. Bu bütünü açıklamanın yollarından biri de disiplinler arası çalışmalardan geçmektedir. Özellikle farklı alanların müşterek temaları üzerine yapılan çalışmalarda ortak misyon üstlenen sözlü tarih; "Öncelikle, her zaman için temelinde disiplinler arası bir yöntem olmuştur: Sosyologlar, antropologlar, tarihçiler ya da edebiyat ve kültür alanında çalışanlar ve diğerleri için bir kesişme alanıdır" (Thompson, 2006: 23). Bu kesişme alanı, yaşayan bireylerin belleğe dayalı anlatıları aracılığıyla şekillenen; sıradan insanları, gündelik yaşamı ve özneliği tarihin araştırma alanına dâhil etme dürtüsüyle içeriği beliren, ses kaydetme teknolojilerinin gelişmesiyle elektronik anlamda desteklenen disiplinler arası bir araştırma yöntemidir. Sözlü tarih bir yöntem olmasının yanında sözlü kültür varlıklarının tamamını da belge olarak değerlendiren bir disiplindir. Sözlü tarih belgesi ise yaşlı-genç, kadın-erkek, şehirli-köylü gibi herhangi bir sınıf ayrımı gözetmeksizin, toplum içinde yaşayan insanlar arasında söylenerek günümüze kadar ulaşmış, gelenek merkezli yaşayışın ve toplumsal benliğin yansıtıldığı; bazen toplumun tamamını etkilemiş hadiselerin olguya dönüşümünü veren bazen de toplumda iz bırakmış kişilerin hayatlarını ele alan ve yazılı belgelere dayanma zorunluluğu bulunmayan anlatılar bütünüdür¹. Anlatılar bütünü, edebî metinlerle birlikte sözlü olarak yayılmış tüm ürünleri/haberleri/rivayetleri/anedotları ihtiva etmektedir. Zeki Velidi Togan (1981: 38), bugün sosyal bilimciler tarafından ilgi gösterilen sözlü tarih belgesi gerçeğini yaklaşık yarım asır önce şu şekilde açıklamıştır:

"Kendisinin yahut başkalarının başından geçenleri manzum veya mensur hikâyeler tarzında nakledenlerin rivayetleri tarihlere menba olan <haber>lerin en eski şeklidir. Eğer bu şifahî haberler, olup geçen hadiseler hakkında, bu hadiseleri gören yahut görmeyen birisinin sözlerinin bir çok meçhul

* Dr. gezerseyit@hotmail.com

¹ Sözlü tarih yöntemi ve sözlü tarih belgesinin tanımı yapılırken daha önce yapılan okumalardan istifade edilmiştir. Bu konuda istifade edilen kaynakları şu şekilde sıralamak mümkündür: (Yıldırım, 1998), (Thompson, 1999), (Öztürkmen, 2001), (Yıldırım, 2004), (Counce, 2011).

adamlar ağzından tekrar edilerek aldığı şayialar mahiyetinde olurlarsa, biz buna <simâ'i haberler> (bruits) yahut doğu Türkçesinde <uzun kulak haberleri> diyoruz.”²

Bu bağlamda, insanın davranışlarını inceleyen ve bunu yaparken de gelenek temelli formlardan istifade eden halk biliminin kadroları içindeki en önemli sözlü tarih belgeleri ise sözlü edebiyat ürünleridir. Çünkü söz insanlık tarihiyle eşittir. Sözlü ürünler ise tarihî süreci nakleden özelliğe sahiptir. Sanders (2010: 11), sözün eskiliğine şu cümleleri ile atıf yapmaktadır:

“Söz deoletin kuruluşundan daha eskilere dayanır. Söz, yeryüzündeki en eski insan varlığının her dirilişiyle ulaşır bize. Yazar olarak bizler, yaşamlarımızı sözün ilkel gücüne bağlı tutmaya herkesten çok mecburuz. Hindistan’da Vedalar bize hâlâ şöyle der: “Bütün Tanrılar kelama dayanır. Tüm hayvanlar ve insanlar; tüm yaratıklar kelimada yaşar... Kelam, ilahî dünyanın merkezidir.”³

İnsanlık tarihiyle yaşıt “söz”le üretilen ürünlerin içinde tasnif edilen müstakil ya da müşterek yapıdaki metinlerin bir kısmı, sözlü tarih belgesi olarak sözel hafızada saklanıp, tekrarlar vasıtasıyla kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Sözlü tarih belgesi niteliği olan bu metinlerin, klasik tahlil metodundan farklı yöntemler kullanılarak incelenmesi gerekmektedir. Counce (2011: 12), sözlü tarihi malzeme toplamı yöntemi olarak nitelendirirken, aynı zamanda anlamlandırmanın da önemine vurgu yapmaktadır:

“Sözlü tarih daha çok bir malzeme toplama yöntemi, bugünü daha iyi anlayabilmek ve geleceği yönlendirebilmek için, geçmişi anlamlandırma sürecine yapılan bir katkıdır. Özünde ilginç olmakla birlikte ve ihmal edildiğinden insanların dikkatini çekmek için iyice aydınlatılması gerekse de, sözlü tarih bir tür kaynaktır sadece.”

Bu nedenle, veri toplamakla birlikte elde edilen verilerin değerlendirilmesi de sözlü tarihinin görevidir. Bu tür niteliği olan metinler; tarihî olgu, psikolojik kimlik ve sosyal hadiseler bütünü içinde değerlendirilmelidir. Tahlil işlemi yapılırken de metinler, özellikle hermeneutik açıdan arz ettikleri zenginlikle birlikte ele alınmalıdır. Yapılan yorumlamalarda, ele alınan ürünün aynı zamanda tarihî bir süreci yansıttığı gerçeği göz ardı edilmemelidir. Olaylara, olguya dönüşme şekli ile bakılmalı; dönüşümün içindeki muhtevanın neleri bugüne taşıdığına ayrıca dikkat edilmelidir. Çünkü hiç şüphesiz edebî metinler de tarihe kaynaklık edebilecek konuları içinde barındırabilir. Muhteva sadece otoritenin tarihini ele almaz. Kasaba ve köylerde yaşayan, şehirlerden uzak kalmış olan insanlar da bu metinlerin konusudur. Bu nedenle edebî eserler çok boyutlu düşünüldükleri zaman, millet/boy/toplum/topluluk tarihini bugünlere taşıyan kültür varlıklarıdır. Bu varlıklar yeni arayışların kapısını açabilecek vasfa sahiptir. Ama bu durumu sadece tarih yazıcılığında yeni arayışların bir sonucu olarak göstermek yetersizdir. Çünkü sözlü tarih yöntemi tarih yazıcılığına hizmet etmekle kalmaz, ele alınan olguları incelerken farklı bilim dallarına da veri sunan bir işlevi vardır. İşlevsel yapısı içinde sözlü tarih, ülkemizde son dönemlerde yapılan sosyal bilimler çalışmalarında rağbet görmüştür ve ilgi hâli giderek artmaktadır. İlgi hâli beraberinde araştırmaların alanını genişletirken, sözlü tarihi de sınıf ve birey odaklı incelemelerden toplum, kimlik, mekân ve coğrafya odaklı incelemelere doğru sevk etmektedir.

1. Araştırma Sahası

Makalenin araştırma sahası Kayseri’nin Sarioğlan ilçesidir. İlçenin Kayseri şehir merkezine uzaklığı 61 km olup kuzey-batısında Felahiye, Özvatan; doğusunda Akkışla, Gemerek [Sivas]; güneyinde Bünyan ve batısında Kocasinan ilçeleri bulunmaktadır. Yüz ölçümü toplam 680 kilometrekare olan ilçenin, 685.852 dekar tarım arazisi vardır. Sarioğlan ilçesi Kayseri’nin en büyük ovalarındandır. Bununla birlikte ovanın etrafı dağlarla ve yamaçlarla çevrilmiş durumdadır⁴. Sarioğlan adı, halk arasındaki rivayetlere göre ilçeyi baştan sona ikiye bölen Kesdoğan Çayı kenarında yaşayan bir aşiret reisinin sarışın olan oğlunun, Kesdoğan Çayı’na düşüp boğularak ölmesi üzerine verilmiştir. Başka bir rivayete göre ise; Sarioğlan’a gelip yerleşen üç kardeşten kulağında küpe olan bugün Özvatan sınırları içerisinde olan Küpeli Beldesi’ne oymağını kurmuş; gerdanında üzerlik olan kardeş bugün Üzerlik ismi ile bilinen köye oymağını kurmuştur. Kardeşlerden sarışın olan ise Sarioğlan’da kalmıştır. Bu nedenle ilçenin isminin Sarioğlan olduğu iddia edilmektedir (K.K.1).

16. yüzyıla ait tahrir defterinde Sarioğlan’ın *İslamlu Nahiyesi*’ne bağlı bir mezra iken, *Taşan Cemaati*’nin bu bölgeye yerleşmesiyle köye dönüştüğü yazılıdır (Yetkin, 2007: 86). Maraş Tahrir Defteri’nde Sarioğlan ilçesi için *Nezd-i Saru oğlan* ve *Karye-i Saru oğlan* tabirleri kullanılmaktadır (Yinanç, Elibol, 1988: 813-

² *Uzun kulak haber* tabiri dedikodu deyimini de karşılamaktadır. Connerton (1999: 32) dedikodu için; günlük anlatılar ve kişilerin yaşam boyu birbirleri hakkında bildiklerinin karışımından oluşur demektedir. Bu karışım, köyün/toplumun resmî olmayan yollarla kendi komünal tarihini kurguladığı, portreyi bireylerin çizdiği ve portre çizme işinin sürekli devam ettiği bir yapıdadır.

³ Sanders sözün eskiliğine Hint Vedalarını örnek vererek atıf yapmaktadır. Yuhanna İncil’i de *“Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı’yla birlikteydi ve Söz Tanrı’ydı. Başlangıçta O, Tanrı’yla birlikteydi.”* cümleleri ile başlamaktadır (İncil, Yuhanna, Bab: 1/3).

⁴ Bu bilgiler, Sarioğlan Kaymakamlığı’nın 2015 yılı ikinci altı aylık brifinginden derlenmiştir.

815). Kayseri Tahrir Defteri'nde ise *Karye-i Saru oğlan* tabiri geçmekte olup, orada yaşayanların *Cemaat-i Tatlu Yörükleri* olduğu belirtilmektedir (Yinanç, Elibol, 2009, C II: 799). Kayıtlarda Ulu Yörük Taifesi, Maraş Yörükleri, Halep Türkmeni Taifesi, Yüzdeciyân Yörükleri ve Tatarân-Gayibân Cemaati taifelerine bağlı, Salur ve Kıpçak boylarına dâhil *Tatlu Cemaati* ismi zikredilmektedir (Halaçoğlu, 2009, C 5: 2179). Nevzat Özkan'a (2001: 611) göre ise Sarioğlan'da yaşamış olan aşiret *Sarioğlanlu* aşiretidir ve ilçe ismini bu aşiretten almıştır. Cevdet Türkay (1979: 659), *Saruoğlanlu Cemaati*'nin Kayseri, Sivas ve Maraş Sancaklarına yerleştiğini ifade etmektedir. Sarioğlan, Osmanlı Devleti zamanındaki idari kayıtlara göre 1846 yılında Bozok eyaleti Kayseri sancağına bağlı bir kaza olmuştur (Sezen, 2006: 434). Araştırma için tarihî bilgi elde etmek amacıyla Başbakanlık Devlet Arşivlerinde çalışma yapılmıştır. Sarioğlan, arşiv belgelerinde; H 1275 tarihinde Kayseri Sancağı'na bağlı bir kaza, H 1282 tarihinde Aziziye Sancağı'na bağlı bir kaza, H 1317 yılında Sivas Vilayeti'ne bağlı bir nahiye olarak yazılmıştır (BOA, H 1275; BOA, H 1281; BOA, H 1317)⁵. Sarioğlan'la ilgili olarak *Kuzugüdenli Aşireti*'nin isminin zikredildiği tespit edilmiştir. Kuzugüdenli Aşireti Sivas ve Kayseri bölgelerinde yaşamış ve eşkıyalıkları ile ün salmış bir topluluk olarak arşiv belgelerinde geçmektedir. O dönemde *Rışvan*, *Avşar* ve *Kuzugüdenli* cemaatlerinin yol kesip adam öldürdüklerine ve yağma yaptıklarına dair bilgiler de Başbakanlık Devlet Arşivlerindeki belgelerde mevcuttur (BOA, H 1263; BOA, H 1265). Sarioğlan, 1911 yılında Kayseri ili Bünyan [Hamidiye] kazasına bağlı bir nahiye olmuştur. Cumhuriyet döneminde ise 1954 yılına kadar Kayseri'nin Bünyan ilçesine bağlı bir nahiye olarak idare edilmiştir. 1954 yılında idari açıdan Bünyan'a bağlı bir belediye, 1 Nisan 1960 tarihinde ilçe olmuştur⁶.

2. Sözlü Tarih Hazinesi Olarak Ağıt Metinleri

Ağıt terimi dar manada ölüm, geniş manada acı ihtiva eden her konuda söylenmiş şiirleri karşılamaktadır (Kaya, 1999: 243). Terim, İslamiyet'ten önceki dönemlerde "*sıgtamak: ağlamak*" fiilinden türeyen "*sagu*" kelimesi ile karşılanmıştır⁷ (Elçin, 1998: 290). *Sagu* kelimesi için daha sonraki dönemlerde "*ağıt*" ve "*mersiye*" terimleri kullanılmıştır. Bu açıklamalara paralel olarak, ağıtların kendine has edebî ve törenselleşmiş bir değerinin olduğu açıktır. Ancak ağıtları sadece edebî ve törenselleşmiş değeri ile birlikte düşünmek, onun muhtevasında barındırdığı zenginliğe haksızlık olur. Çünkü bir tür olarak ağıtları diğer edebî türlerden ayıran en önemli özellik, yaşanmış üzücü bir hadiseden sonra söylenmesi ve metin içinde, işlenen hadisenin ayrıntılarının verilmiş olmasıdır. İlhan Başgöz (2004: 19) bu hususa dikkat çekerken, şunları dile getirmektedir:

"Ağıt, olayı bütün ayrıntıları ile anlatmasa da biz ağıtlarda, ölüm olayına büyük bir açıklık ve gerçeklikle dokunulduğunu görürüz... Ağıtlar bu gerçekçi yaklaşımı daha da ileri götürür. Biz onlarda aşiretin veya köyün etnografyasını, âdetlerini, törelerini, insanların giyim kuşamını, iş hayatını, insan ve doğa manzaralarını da buluruz."

Bu bağlamda ağıtlar; yaşanmış bir olayın, bizzat olayı yaşayan ya da olayın acısını içinde hissedenden başka bir kişi tarafından söylenmesiyle meydana getirilir. Makalede ağıt metni, sözlü tarih hazinesi olması vasfıyla değerlendirilmiştir. Böylelikle anonim halk şiiri ürünlerinin tarihe nasıl kaynaklık ettikleri sorusu bir ağıt metni ile açıklanmıştır. Çalışma, halkbilimi disiplinine bağlı teorik çerçevesi bulunan bir alan araştırmasıdır ve araştırma esnasında sözlü tarih yöntemi kullanılmıştır. Sözlü tarih yöntemi kullanılmış olsa da ele alınan konu anlamlandırılırken folklorcu perspektifinden bakılmıştır. Bu bakış açısını Dursun Yıldırım (1998: 90) şöyle açıklamaktadır:

"Tarih, tarihî gerçeğe aykırı gördüğünü inceleme alanı dışına çıkartırken, folklor; tarihi olgu veya eylemi, ulusun sözlü hafızasında tespit ve muhafaza edilmiş biçimi ile, ona ait olanın tabiatını, toplumun ve toplum yapısının, toplumsal kurumların, insan ve toplum ilişkilerinin özelliklerini buldukları durum ve bağlam içinde anlamak için inceler."

⁵ *Osmanlı Yer Adları* isimli eserde Sarioğlan'ın 1861 yılında Sivas eyaleti Sivas sancağı, Aziziye kazasına bağlı bir nahiye olduğu ifade edilmektedir. Ancak arşiv belgelerinde kaza olarak geçmektedir. Bu hususla ilgili olarak bkz. (Sezen, 2006: 434).

⁶ Sarioğlan ismi tüzel kişiliği ile yani bir yer adı olarak var olmakla birlikte, tarihî dönemlerde Sarioğlan'da yaşayanlarla bugün yaşayanların aynı soya mensup kişiler olduğuna dair kesin bir bilgi yoktur. İlçe merkezinin nüfusu karma yapısıyla dikkat çekmektedir. Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde, bugün Sarioğlan'da yaşayan insanların bir kısmının cumhuriyetin ilanından sonra başka yerlerden göç ederek, Sarioğlan'a yerleşmiş oldukları anlaşılmaktadır. İlçede çok önceki dönemlerden bu yana yaşayan insanların dışında Bulgaristan göçmenlerinin bir hayli fazla oluşu ve Doğu Anadolu bölgesinden göç etmiş kişilerin olması da bu tezi güçlendirmektedir. Daha sonraki dönemlerde, 1966 yılında meydana gelen Varto-Hınıs depremi sonucu Erzurum'un Hınıs ilçesinden göç ederek ilçeye gelenler olduğu gibi, 1950 ve 1989 yıllarında Bulgaristan'dan göç edip devlet tarafından Sarioğlan'a yerleştirilen aileler de vardır. Doğu Anadolu bölgesinden ilçeye gelenlere *Kürtler*, Bulgaristan'dan gelenlere ise *Göçmenler* denilmektedir. Bu grupların dışında, çevredeki köy ve kasabalardan ilçeye gelip yerleşen aileler ise *Türkmenler* olarak adlandırılmakta ya da göç edip geldikleri yer nere ise o isimle anılmaktadırlar; *Palaslı*, *Gömürgenli*, *Akkışlalı*, *Küpelili*, *Üzerlikli* gibi. Nereden geldiği bilinmeyen, başka bir deyişle köken olarak Sarioğlanlı olarak kabul edilenler içinse *yerli* tabiri kullanılmaktadır.

⁷ "*Sıgtı*" kelimesi *Divanü Lügati't Türk*'te "*ağlayış*" olarak gösterilmektedir. "*Ağıt*" kelimesi ise "*çıkarmak, yükseltmek*" şeklinde açıklanmaktadır (Atalay, 1992, C I: 61, 356).

Bu nedenle elde edilen ürün incelenirken, bir topluluğun hafızası olduğu gerçeğinden hareket edilerek kaynak kişilerin aktardıkları esas alınmıştır. Sözlü tarih yöntemi kullanılırken, elde edilen sözlü tarih anlatısını destekleyici mahiyetteki yazılı kaynaklar da araştırmaya dâhil edilmiştir.

Sarioğlan'la ilgili tespit edilen sözlü tarih vesikası ağıt cumhuriyetin kurulmasından sonra söylenmiştir. Söylenme sebebi ise ilçenin kenarından geçerek Kızılırmak'a dökülen Kesdoğan Çayı'nın taşmasıyla meydana gelen sel baskını neticesinde, Sarioğlan'daki [Eski Köy] evlerin zarar görmesidir. Sel baskınıyla birlikte ilçede yaşayanların kaderi değişmiştir. Çünkü ilçe halkı arasında *Irmak* adı verilen Kesdoğan Çayı'nın taşıdığı dönemlerde ilçenin meskûn arazisi bu çayın hemen kenarındadır. Selin gelişi ile birlikte evlerin bir kısmı su altında kaldığı için Sarioğlanlılar bugün yaşadıkları yere taşınmaya başlamışlardır.

Ağıdı söyleyen Halil [Efendi] Çetinsağ'dır. Halil Çetinsağ nüfus kayıtlarına göre H 1317 doğumludur. Ağıtta konuşan bir kişi gibi görünse de aslında bir topluluğun ortak çilesi dile getirilmektedir. Aktaran kişi ise (K.K.1) bu ağıdı, H 1332 doğumlu amesi [halası] Hatice Akkoyun'dan öğrenmiştir. Ondan duyduklarını kaleme alarak kendi ajandasına yazmış ve araştırma sırasında ajandasından bizlere okumuştur. Metni okuduktan sonra, o dönemi yaşamış kişilerden duyduğu rivayetlerden oluşan, sel baskınına ait bilgileri aktarmıştır. Ağıt metni şu şekildedir:

*Aman sel geldi de evlere doldu
Olanca sürüler yazıda kaldı
Ne deyim bu tufan Mevla'dan oldu
Sel almış götürmüş koca konağı*

*Aman sel geldi de söktü söğüdü
Dalga vurdu aldı gitti yiğidi
Korkarım evlerin yıkılır kökü
Sel almış götürmüş koca konağı*

*Canını almış da dama kaçıyor
Geri durun babam konak uçuyor
Mecit Ağa can evinden geçiyor
Sel almış götürmüş koca konağı*

*Elimde yağlığım dilimde sözüm
Mektebe doluştu gelinim kuzum
Doğurmuş Abide mektepte kızın
Sel almış götürmüş koca konağı*

*Akarca'dan aşağı sel geliyor
Palasloğlu durmuş çeç eliyor
Sapların altına sular yürüyor
Sel almış götürmüş koca konağı*

*Aman açar göynür gözüm
Tutulur dilim susar sözüm
Al yazmalı gelinim kızım
Sel almış götürmüş koca konağı*

*Kime diyem kime diyem
Mevla'm kaderim diyem
Irmak altı oyuk oldu
Tatlı canım yanarım diyem*

*Saz Yeri'nin su çatına
Karabayır kulacına
Ekinler suya batmış
Maşad'ın yamacına*

*Aman bu nasıl da seldi
Yıkıldı ev kalmadı fendi
Gitmiş suya hezeni*

Sel almış götürmüş koca konağı (K.K.1).

2.1. Olay

Giriş kısmında belirtildiği gibi ağıdı diğer türlerden ayıran bir özellik vardır. Ağıt söylemek bir gelenektir ve ağıt yakılması için bir olayın olması gereklidir. Metinde olay örgüsü yaşanan sel hadisesi üzerine kuruludur. Şahıslar, mekânlar, zaman ve motifler bu olayın tasviri şeklinde, tahkiye edercesine bir üslupla aktarılmasından ibarettir. Her tasvir olay örgüsünün trajedisini artırmak için kullanılmıştır.

2.2. Şahıslar

Metinde geçen şahısları iki kısma ayırmak mümkündür. Bunlardan bir kısmı “*Al yazmalı gelinim kızım*”, “*Dalga vurdu aldı gitti yiğidi*” şeklinde ifade edilen ve topluluğu niteleyen yuvarlak şahıslar; diğer kısmı ise özel isimlerdir. *Mecit Ağa, Abide, Palashoğlu* isimleri metinde geçmektedir. Yapılan görüşmelerde bu isimlerin ilçede bilindiği tespit edilmiştir. Mecit Ağa, ilçede *Hacı Bey’in Mecit* lakabıyla bilinen *Mecit Akkoyun*’dur. Metnin derlendiği kişinin –Hatice Akkoyun- dedesidir. Metinde özellikle Mecit Akkoyun isminin zikredilmesinin nedeni ise konak olduğu söylenen evin ona ait olmasıdır. Evin ırmak kenarında, hatta evin ayaklarının ırmak içinde olduğu, bu yüzden sel baskınında ağır hasar aldığı rivayet edilmektedir (K.K.1). Abide, Sarioğlanlı *Ömer Bey* ile *Nazik Hanım*’ın kızlarından biridir. Aynı zamanda *Gemerekli Cadioğlu Osman Bey*’in hanımı olan Abide, metne göre sel esnasında doğum yapmaktadır. Selin zamanının çözümünde en önemli rolü Abide üstlenmektedir. Palashoğlu ise bugün ilçede yaşayan Palashoğulları sülalesinin ismini almasına sebep olan kişidir. İlçede Palashoğlu denilince, akla *Mehmet Palashoğlu* gelmektedir.

2.3. Zaman

Metnin söylenmesinden tahliline kadar geçen zamanı şu şekilde değerlendirmek mümkündür. Birincisi vaka zamanı, yani olayın vuku bulduğu zamandır. Yazılı belgeler bu zaman diliminin 1948 ve 1950 yılları olduğunu göstermektedir. Sarioğlan Kaymakamlığı’nın resmî web sitesinde⁸, ilçeye 1948 ve 1950 yıllarında iki kere sel geldiği; Sarioğlan’la ilgili yazılmış monografi türünde bir eserde ise 1948 yılında bir kere sel geldiği belirtilmektedir (Gündoğ, Kariper, y.t.y: 9). Yazılı bilgilere göre ilçe halkının bugün yaşadığı yere taşınması bu iki sel hadisesi sonrası olmuştur. Ancak bu bilgiler eksiktir. Çünkü bugünkü araziye taşınmanın başlangıcı 1930 senesidir. 1930 yılında sel olayı meydana gelince köyün bir kısmı şimdiki araziye taşınmış, ama büyük sel 1948 yılında olmuştur. 1948 yılında meydana gelen sel olayı ile birlikte Eski Köy tamamen boşaltılmıştır (K.K.3). 1950 yılında Eski Köy’ün tamamı boşaltıldığı için sel olup olmadığı hatırlanamamaktadır.

Burada 1930 tarihinin niçin ifade edildiği sorusu akla gelebilir. Yukarıda bahsedildiği gibi sel hadisesinin ne zaman olduğu sorusunun cevabı, Abide’nin doğum yaptığı tarihi işaret etmektedir. Sel, Abide mektepte kızını doğururken olmuştur. Abide’nin orada bulunma sebebi ise babasının evini ziyarete gitmiş olmasıdır. Sel olunca herkes okulda toplanmış, Abide o esnada sancılanmış ve okulda üçüncü çocuğunu dünyaya getirmiştir. Abide’nin okulda dünyaya getirdiği kız çocuğu *Nezih Çatak*’tır (K.K.2). 1930 doğumlu olan *Nezih Çatak* hâlen Sivas’ın *Gemerek* ilçesinde yaşamaktadır. Nüfus cüzdanında *21 Haziran 1930* tarihinde doğduğu yazılıdır. Ancak kaynak kişinin annesinden duyduğuna göre, *yazdan güze dönüldüğü zaman* doğmuştur. Bu tespit dışında metinde doğrudan tarih, vakit, saat vs. zaman ifadesi bildiren mısra/mısralar yoktur. Sadece dolaylı yoldan zaman ifadesi bulunan iki dize vardır. “*Palashoğlu durmuş çeç eliyor*”/ “*Ekinler suya batmış*” mısraları bizi, ekinin biçiminden sonraki döneme götürmektedir. Çünkü Sarioğlan’da *çeç eleme* işlemi hasat alındıktan sonra sekizinci ayda yapılmaktadır. Diğer dizede ise ekinlerin suya battığından bahsedilmektedir. Yani olayın hadise zamanı ağustos ayı sonlarıdır. Bu zaman dilimi kaynak kişinin söyledikleriyle de örtüşmektedir.

Hadisenin aktarıldığı zaman ise olaydan çok sonradır. Kaynak kişi ağıdı amesinden duyarak ajandasına kaydetmiştir. Okuma zamanı ise metne sözlü tarih belgesi kimliği vererek, okuyucuya sunduğumuz zaman dilimi, yani içinde bulunduğumuz zamandır.

2.4. Mekân

Olayın geçtiği yer günümüzde *Eski Köy* adı verilen mevkidir. Eski Köy’ün kenarından *Kesdoğan Çayı* geçmektedir. 2014 yılı kasım ayında bu çayın bir kez daha taşıdığı bizzat görülmüştür. Mekân olarak bir kapalı mekân, bir de açık mekân vardır. Kapalı mekânlar *konak* ve *mekteptir*. Yukarıda ifade edildiği gibi konaktan kasıt *Mecit Akkoyun*’un evidir. Mektep ise Sarioğlan’ın ilkokul binasıdır ve günümüzde Sarioğlan Hükümet Konağı olarak bilinen yerin üst tarafında olduğu rivayet edilmektedir. Okulun 1928 yılında açıldığı ve Eski Köy’e değil de bugün yaşanan yere inşa edildiği kaynak kişi tarafından anlatılmaktadır. Kaynak kişi, Eski Köy’de yaşadıkları dönemlerde okula gitmek için bir hayli yol gittiklerini de eklemektedir (K.K.3). Mektebin sel bölgesinden uzakta olması nedeniyle insanların orada toplanmış oldukları rahatlıkla söylenebilir. Açık mekânlar ise metinde geçen ve günümüzde de ilçede yaşayanlarca aynı isimle

⁸ http://www.sarioğlan.gov.tr/default_B0.aspx?content=186 (Erişim tarihi: 15.01.2016)

adlandırılan yerlerdir. *Irmak, Saz Yeri, Akarca, Karabayır ve Maşad* yer adı olarak bugün de kullanılmaktadır. Metinde Irmak olarak adlandırılırsa da bahse konu yer Kesdoğan Çayı'nı ifade etmektedir. Kesdoğan Çayı'nın Toroslardan çıktığı ve Sarioğlan'dan Kızılırmak'a döküldüğü bilinmektedir. Kesdoğan Çayı, ilçe merkezi boyunca yaklaşık 45 km dolaşarak, Burunören köyünden Kızılırmak'a dökülmektedir (Gündoğ, Kariper, y.t.y: 10). Saz Yeri, Kesdoğan Çayı boyunca olan araziye verilen isimdir. Sulak bir yer olması ve sazlık çıkması nedeniyle Saz Yeri denilmiştir. Karabayır, Eski Köy'ün üst tarafında, ilçenin doğusundadır. Toprağının kara olması ve bayır şeklindeki yapısı nedeniyle bu ismi almıştır. Maşad, ilçede daha önceki dönemlerde yaşayan Ermenilerin mezarlığının bulunduğu yere verilen isimdir. Metinde *Maşad'ın Yamacı* şeklinde söylenen yere günümüzde *Maşad'ın Ardı* denilmektedir. Akarca ise Eski Köy'e yaklaşık dört km uzaklıkta bağların bulunduğu bir yerdir. İlçenin güney tarafındadır ve su kaynaklarının çok olduğu bir muhittir. Hatta Akarca'da bulunan kayaların arasından dahi su çıktığı görülmüştür. Ağıt metnine göre sel Akarca tarafından gelmiştir. Ayrıca, saha araştırması sırasında metinde kullanılmayan bir yer ismi daha tespit edilmiştir. Yöre halkı, *Yusuf Ağa'nın Bağı* olarak bilinen bölgenin üstü ile *Heybet Kalesi* olarak bilinen yerin altına *Sel Ağzı* demektedir. Bu ismin ne zamandan beri kullanıldığı ise bilinmemektedir⁹.

2.5. İcra

İcra konusunu ele alırken özellikle belirtmemiz gereken bir husus vardır. Burada icra başlığının ayrıca açılmış olması, bu konunun da incelenmek istenildiğini, ancak gösterim esaslı aktarılabilecek bilgilere ulaşamadığını vurgulamak içindir. Bu bağlamda Sarioğlan'da yaşayanlar, halk şiiri olsun halk nesri olsun icra anlamında gösterimden uzak kalmışlardır. Araştırma sahasında yapmış olduğumuz çalışmada ilçe genelinde ağıtçı kadın, masal anası, âşık, hikâye anlatıcısı gibi geleneksel edebiyat mahsullerini öğrenip gelecek kuşaklara aktaran kimse/kimselere rastlanılmamıştır. Geçmiş dönemlerde yaşamış icracılar olarak Ahmet Emin Başaran ve Halil Çetinsığ'dan bahsedilmektedir. Ahmet Emin Başaran daha çok dinî-tasavvufi konuları şiirlerinde işlemiştir. Halil Çetinsığ ise hasta köpeği, ölen eşiği ve kaybolan keçisi için deyişler düzmüş bir şairdir. Araştırma sırasında bu metinlerin hepsi tespit edilmiş olup, yazı içinde ayrıntı olacağı düşüncesiyle aktarılmamıştır.

Çalışma konumuz olan ağıt metninin ezgisi ile terennüm edilmediği görülmüştür. Ancak ağıt metninin ilk dörtlüğünde söylenen ve diğer dörtlüklerin de ilk mısrasında sıklıkla tekrar edilen *aman* edatı, "acaba bu ağıt bozlak şeklinde icra ediliyor muydu?" sorusunun akıllarda yer etmesine neden olmuştur. Sarioğlan'a bağlı beş köyde [Burunören, Kaleköy, Yerlikuyu, İğdeli, Karpınar] yaşayan Yedi Bucak Avsarları dışında, yörede bozlak söyleme geleneği yoktur. Yapılan derlemede de kaynak kişi bu metni bozlak şeklinde icra etmemiştir. Bu nedenle kesin bir hüküm vermek doğru değildir.

2.6. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Metne ilk dikkat edildiğinde hâkim bakış açısı var zannedilebilir. Ancak seli yaşayan, yani kahramanlardan birisi, aklına yer etmiş hadiseleri bir araya getirerek bu ağıdı söylemiştir. Bu nedenle bakış açısı her ne kadar hâkim bakış açısı gibi görünse de aslında konuşan, sele maruz kalmış bir kişidir. Dolayısıyla *kahraman bakış açısı* vardır. Metnin, ilk aktaranla son aktaran -yani bizim kaynak kişimiz- arasında çeşitlenmiş olma ihtimali bulunmaktadır. Ancak ilçe halkı arasında bu metnin versiyonu ya da versiyonları tespit edilememiştir. Bu nedenle inceleme tek metin üzerinden yapılmıştır.

2.7. Motif Örgüsü

Sözlü tarih metinleri, üretildiği döneme ait unsurları içinde barındıran taşıyıcılarıdır. Hangi kültür ortamında üretilmişse o mekâna ait unsurlar bu metinlerin motifleri mahiyetindedir. Sel ağıdının da böyle bir işlevi vardır. Gerek üretildiği döneme ait bilgileri günümüze taşımış olması gerekse o dönemin mekânsal işleviyle gösterdiği duruş, bu ağıt metnini diğerlerinden farklı bir bakış açısıyla incelemeyi zorunlu kılmıştır. Döneme ait unsurların işlenmiş olması metne kronolojik kimlikten ziyade, bir sürecin beraberinde meydana getirdiği *olgu* kimliği vermektedir. Olgu sadece bilginin gerçekliğini göstermez. Aynı zamanda tarafsız, nesnel ve daha da önemlisi çoğunluk tarafından kabul edilmiş gerçekleri sıralar. Alan araştırması göstermiştir ki yaşanan selin tüm acıları o dönemde yüreklerde hissedilmiştir. Daha sonra metne işlenmiş ve amatör bir derlemeci tarafından kayıt altına alınarak bugüne taşınmıştır. Ağıt metni yaşanan çileyi ifade ederken, hayatın zor olan şartlarını da gözler önüne sermektedir.

Metinden hareket edilince, o dönemde nelerin yaşandığı hafızada tekrar canlandırılabilir. Çünkü metinde canlı bellek vardır. Canlı bellek, olayları yaşayanların oluşturduğu ve daha ziyade maruz kalınan bellektir. Olayların acısını hisseden, tehdit ve korkusunu duymuş insanların belleğidir. Canlı bellek, resmî bellekle birlikte kolektif belleğin iki türünden biridir. Kolektif bellek, geçmişi evcilleştirerek ihtiyaçlar doğrultusunda ona yön verir. Topluluğun üyeleri arasındaki iletişim ve bu kişilerin anıları birlikte oluşturması kolektif belleği ifade eder. Topluluğun değer ve normları, inanç ve temsilleri devreye girerek seçici dikkat mekanizmasıyla ortak bir bellek oluşturur (Bilgin, 2008: 34-35). Sözlü kültür bağlamında ele

⁹ Bahsedilen yerlerde gözlem yapılmıştır. Yer adlarının nasıl verildiği ise kaynak kişilerin söylemlerinin mukayese edilmesiyle tespit edilmiştir.

alınacak olursa canlı bellek; kültür ögesini bilen, icra eden, aktaran bellektir. Bu bellek aynı zamanda *iletişimsel bellektir*. İletişimsel belleğin aktarımı ve taşınması için özel bir usul ya da belirli bir zaman yoktur. Bu anlatıları saklayan toplumsal bellek aracının, yüz yüze ya da iletişim aygıtları vasıtasıyla gerçekleştirdikleri iletişim şeklidir. Bu yolla kendiliğinden muhafaza edilmekte ve aktarılmaktadır (Assman, 2015: 59-60). Aktarıma konu olan ürünler ise güvenilir kaynaklar olarak tasnif edilebilir. Çünkü *halk hafızası*, güvenilir sürprizleri kanıtlayabilir bir yapıdadır (Dorson, 1972: 290). Daha önce söylenildiği gibi, bu ağıt sadece bir kişinin başından geçenleri hikâye etmemektedir. Koca bir köyün yaşadıklarının *trajik iletimidir*. Bu açıdan bakıldığında metin, aynı zamanda yok oluşun tasviridir. Yok oluş hâli tasvir edilirken, onlardan iki kuşak hatta dört kuşak sonra yaşamış ve/veya yaşayan insanlar da bu tasvirin etkisinden uzun yıllar çıkamamışlardır. Bu bağlamda metin sel teması üzerine kuruludur ve metnin ana motifi de yok oluşur.

Metnin hemen her dörtlüğünde nakarat gibi tekrar edilen “*Sel almış götürmüş koca konağı*” mısrası dikkat çekicidir. Konak ağıt metninin merkezi konumuna yerleşmiştir. Bu nedenle metindeki en önemli motiflerden birisi konaktır. Konak aslında köy yerinde insanın başını sokabileceği evin metne yansımadır. “*Yıkıldı ev kalmadı fendi*” mısrası ise metnin bitiminde konağın ne hâlde olduğunu bizlere anlatmaktadır. Konak motifi beraberinde alt motif olarak, *dam* motifini getirmektedir. Çünkü evlerin damı böyle bir sel hadisesinde sığınabilecek en güvenilir yerdir. Son dörtlükte geçen *hezen* kelimesi de konakla ilgilidir. Eski tip köy evlerinde evin zemini ile damı arasında dik vaziyette duran, evin damının çökmesini engelleyen ve bugünkü işlevi ile kirişe benzeyen *hezen*, geleneksel Türk ev tipinin unsurudur. Konak, metinde tüm köyü temsil etmek için kullanılmıştır. Bu temsil şekli ile konak aynı zamanda gücün de sembolüdür denilebilir. Sembol, küçük yerleşim yerlerindeki köklü aile algısıyla örtüşmektedir ki zaten şahıs kadrosunda bahsedilen *Palashoğlu* ve *Mecit Ağa* köyün ileri gelenleridir.

Dörtlüğün ikinci mısrası ile birlikte hayatın metne yansıdığı görülmektedir. Çünkü Sarioğlan Kaymakamlığı'nın resmî verilerine göre hâlen halkın %65'i geçimini çiftçilik ve hayvancılıkla sağlamaktadır. İlçedeki müstakil evlerin çoğunun yanında ahır ve samanlıktan oluşan binalar vardır. Bu durum geçmişin de bir yansımasıdır. Sarioğlan, Kayseri'nin tarımsal anlamda en verimli ilçelerinden biri olması nedeniyle, tarım ve hayvancılığın da yoğun olarak yapıldığı bir yerdir. Ağıt metninin ilk dörtlüğünde bu özellik göze çarpmaktadır. “*Olanca sürüler yazıda kaldı*” mısrası, çiftçilikle yaşamını sürdüren bir topluluğun hayatındaki tarla ve hayvan algısının önemini vurgulamaktadır. Bu durum okurları, sürü yani varlık motifine sevk etmektedir. Sürü aslında yaşamını sürdürebilmenin sebebi ve en önemli geçim kaynağıdır. Sürünün yazıda kalması, dönemin hayat şartlarının ve bu şartların zorlaşmasının metne işlenmesi şeklinde izah edilebilir. Tarım ve hayvancılığa dayalı hayatın metne işlenmesi sadece sürü motifleriyle karşımıza çıkmamaktadır. “*Palashoğlu çeç eliyor*” mısrasında da hayatın içerisinde olanın metne aktarıldığı görülmektedir. *Çeç elemek*, bir sonraki sene tohum olarak kullanılacak buğdayın -ki buna yörede *bezosto* ismi verilmektedir- elenip ambarlara doldurulmasını anlatır. “*Ekinler suya batmış*” ve “*Sapların altına sular yürüyor*” mısraları ise ana motif olan yok oluşla örtüşmektedir. Çünkü tarımla hayatını sürdüren bir toplum için yok oluş, aynı zamanda ekin alamamak ya da elde edilen ekinlerin bir felaket sebebiyle yok olmasıdır.

Metnin dördüncü bendi, “*Elimde yağlığım dilimde sözüm*” mısrası ile başlamaktadır. Yağlık, yörede mendile verilen isimdir. Ağlamak fiili mendille ilişkilendirilmektedir. Mendil, ağlayan insanların elinde bulunan bir nesnedir. Metnin ağıt olduğu düşünülürse yağlık metaforunun ağlama fiilini tamamlayıcı unsur olarak kullanıldığı görülmektedir. Metinde, mektep ve doğum motifleri de dikkat çekmektedir. Selin hışmından kaçan insanların mektebe toplandığı, hatta Abide isminde birinin orada doğum yaptığı söylenmektedir. Doğum, yok oluşla birlikte yeniden var oluşu simgeleyen bir motiftir.

Sel hadisesi, maruz kalan insanların hayat düzenini bozmuş olsa da “*Ne deyim bu tufan Mevla'dan oldu*” mısrası ile kader algısının ve alın yazısının sorgusuz sualsiz kabul edildiği fark edilmektedir. Başka bir dörtlükte ise kader algısı, “*Mevla'm kaderim diyem*” mısrası ile ifade edilmektedir. Bu tutum, Anadolu insanının başa gelen musibeti hayra yorma yetisinin bir getirisidir. Bugün bile yaşanan en ufak bir sıkıntı hâli, insanların Yaradan'a şükretmelerine sebeptir. Çünkü isyan etmek, Müslüman Türk insanının geleneksel anlamda kabul ettiği İslam merkezli halk dindarlığı inancında hoş karşılanmamaktadır.

Metinde sel o kadar güçlü tasvir edilmiştir ki söğüt ağaçlarını söktüğü dile getirilmektedir. Söğüt, güçlü kökü olması nedeniyle yerinden en zor kopacak ağaç olarak kullanılmıştır. Yani söğüdün dahi kökünden ayrılması, selin gücünün göstergesinin sınırı denilecek noktadır. Aynı şekilde selin önüne katıp götürdüğü insanlar tasvir edilirken *yiğit* sıfatı kullanılmaktadır. Belki güçsüz bir ihtiyarı, kadını ya da çocuğu selin götürmesi kolay olabilir. Ama “sel o kadar güçlü ki yiğitleri dahi önüne katıp götürdü” şeklinde tablo çizilmek istenilmiştir. Buna mübalağa sanata yapılmıştır demek, o günleri yaşayanlara haksızlık olur. Çünkü o dönem yaşananlarla ilgili çizilen tablo gerçeğin yansımasıdır. Metne işleniş de zorluk ve sıkıntı motifine örtüşmektedir.

2.8. Sel Ağdı ve Sözlü Tarih

Bu metne tarihî olma vasfı veren ayrı bir özellik vardır. O da bilinen bir zamanda, bilinen bir yerde yaşamış insanların başından geçen sel olayının, edebî bir kimlikle söyleyenin dilinden bugüne taşınmış olmasıdır. Yansıma durumu, metnin edebî hüviyetinden sıyrılarak ayrı bir bakış açısı içinde değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Farklı bir hüviyete bürünmüş şekilde incelenen ağıt metni ya da sözlü tarih belgesi, burada kendi üzerine düşen görevi tamamlamaktadır. Bu görev, hiç bilinmeyi ya da bilinenlerin dışında bilinmeyenleri ortaya çıkarmak ve böylelikle bir dönemi aydınlatmaktır. Bu bağlamda sözlü tarih, kişilere tarihlerini kendi sözleriyle geri verir. Hayatı tarihin içine sokar. Kahramanları sadece liderler değildir. Halk içinde o zamana kadar bilinmeyen insanlar da sözlü tarihin kadrosundadır. Toplumsal hiyerarşiyi, kuşaklar arasındaki bağlantıyı ve anlayışı sağlar. Kolektif ruh ortaya çıkararak tarihçiye ve lider olmayan insanlara; bir zamana ve mekâna mensubiyet duygusu kazandırabilir. Sözlü tarih, tarihin kabul edilmiş köken anlatılarını ve baskın yargılarını yeniden değerlendirme; tarihin sosyolojik anlamını en başından dönüştürme aracıdır (Thompson, 1999: 18). Geçmişin kaydedilmesi, sadece anlatılanların yazıya geçirilmesi değildir. Çünkü sözlü tarihte anlatılanlar, “yargılamadan sorgulayan” bir yaklaşımla ele alınır. Bu durum sözlü tarihçiyi gazeteci mantığından ayırır (Öztürkmen, 2001: 116-117). Daha önce de değinildiği gibi Sarıoğlan’da 1948 ve 1950 yıllarında sel meydana geldiği ve bu yüzden ilçenin bugünkü yerleşim yerine taşındığı söylenmektedir. Ancak bilinenler sadece bununla sınırlıdır ve eksiktir. Çünkü ilk selin meydana geldiği tarih 1930’dur. İkinci sel ise 1948 yılında meydana gelmiştir. Sarıoğlan halkı ilk selden sonra şimdiki yaşadıkları yere taşınmaya başlamış, 1948 yılında meydana gelen büyük selden sonra da Eski Köy’de yaşayan kimse kalmamıştır. Yazılı belgelerde iddia edildiği gibi 1950 yılında meydana gelmiş başka bir sel hadisesi yoktur. Ya da o tarihte bir sel yaşanmışsa dahi o zamandan önce Eski Köy boşaltılmıştır.

Metne dikkat edildiğinde; sel esnasında orada kimlerin olduğu, selin hangi taraftan geldiği, sel hadisesi vuku bulduğunda orada bulunan insanların nereye sığındıkları, hatırda kalan isimlerin kimler olduğu, metinde isimleri söylenen mekânlarla birlikte selin yayılma alanları gibi bilgilere ulaşılabilir. Daha da önemlisi dönemin sosyal ve ekonomik boyutları da bulunabilir. Sel bir yok oluş hikâyesidir. Yok oluş hâli o günün şartları ile uygun düşmektedir. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasının üzerinden yedi yıl geçmiştir ve ülkede Kurtuluş Savaşı’nın sıkıntıları hissedilmektedir. Bu yıllarda yaşanan sel hadisesi, olayın önemini daha çok artırmaktadır. Çünkü yokluğun yaşandığı günlerde çekilen acılar yetmiyormuş gibi bir de üzerine felaket eklenmiştir. Hem de bu felaket *Takdir-i İlahî*’dir ve hiçbir güç bunu durduramamıştır.

Metinde geçen mektep kelimesi o yıllarda belde dahi olmamış bir köyde okul bulunduğuna işaret eder. İlçe merkezindeki Güzelyazı Camisi’nin -giriş kısmına göre sol tarafındaki duvarda bulunan kitabelerinin Eski Köy’den getirildiğinin söylenmesi de o dönemde Eski Köy’de cami olduğunun göstergesidir.

Metin içinde o döneme ait farklı toplumsal bilgiler, yaşam şartları, aileler ve bireyler olduğu için sözlü tarih yöntemi kullanılarak daha ayrıntılı araştırma sahaları açılmasına vesile olabileceği fark edilmiştir. Bu tutum, ele alınan konuların aynı teorik çerçeveler içerisinde incelenmesinin tersine, birçok açıdan tahliline olanak sağlar. Bu bağlamda edebî metinler -özellikle ağıtlar- sadece taşıdıkları estetik değerler çerçevesinde incelenen ürünler olmaktan çıkar. Tarihî gerçeklerin anlatıldığı, anlatılırken yeniden üretildiği, kuşaklar arası icra merkezlerinde aktarıldığı ve aktarımın tarihî süreç içinde çeşitlendiği ürünler olarak değerlendirilir. Böylelikle ağıtlar farklı yaklaşımların odak merkezi hâline gelebilir. Odaklanma durumu, nitelikli yorumsama kültürünün artmasına ve ele alınan metnin bir süreç olarak değerlendirilmesi yoluyla, sürecin de aydınlatılmasına katkı sağlar. Dikkat edilmesi gereken ince ayrıntı ise bu ve benzeri kültür ürünlerinin yazılı tarihî belgelerden farklı oluşunun bilinmesidir. Yani bu metinler bir tarih vesikası değildir. Tarihî bir süreç, olgu ya da başlı başına hadiseyi nakleden, günümüze taşıyan eserlerdir. Bu nedenle, sahada çalışma yapacak araştırmacıların niceliksel gerçeklerden ziyade niteliksel gerçekleri aramaları ve elde ettikleri bilgileri üst üste ekleyerek, okurlarına sunmaları gerekmektedir. Sunum esnasında araştırmacı tarih kitabı yazmadığını, folklor ve tarih ortaklığının metin üzerinden inşasının örneğini veriyor olduğunu unutmamalıdır. Ortaklığın eser üzerinde inşası, araştırmacıların ürünleri ele alırken bakış açılarını değiştirmelerine neden olur. Değişim, belli bir eğitimin ürünü olan klasik anlayışın da devinimidir. Gerek edebiyat gerekse tarih bilimi alanında çalışanlar bu devinimi idrak ederlerse disiplinlerin ortaya koyduğu sınırları aşmayı başarabilirler. Bunun en güzel yolu da disiplinler arası çalışmaktan geçer. Farklı yönelimlerin aynı çatı etrafında birleşmesi ve karşılıklı sağladıkları katkı ile disiplinlerden faydalanılması, bu tür çalışmaların anahtarıdır. Ele alınan konulara bütüncül bakış açısıyla yaklaşmak ve saptama alanları oluşturmak suretiyle açıklamalar yapmak, yeni disiplin cazibelerinin çıkış noktaları olabilir.

Sonuç

Sözlü tarih, bir yöntem olmasının yanında sözlü kültür varlıklarının tamamını da belge olarak değerlendiren bir disiplindir. Sözlü tarih belgelerinin başında ise sözlü edebiyat ürünleri gelmektedir. Bu

ürünler, taşıdıkları edebî değerlerin yanında muhtevalarındaki bilgilerle de ayrıca önem taşır. Ağıtlar ise meydana gelmiş bir olayın sonunda yazıldıkları için hadisenin ayrıntılarını içine alan özellik taşımaktadır. Bu nedenle ağıtlar sözlü tarih belgesi olarak değerlendirilmesi gereken türlerin başında gelmektedir. Makalede Kayseri'nin Sarioğlan ilçesinde derlenmiş bir ağıt metni, sözlü tarih belgesi olması niteliği ile ele alınmıştır. Ağıdın söylenme sebebi 1930 yılında meydana gelen bir sel hadisesidir. Bu hadise olay, zaman, mekân gibi unsurlar açısından değerlendirilince, ağıdın söylenme sebebi ve zamanı ortaya çıkmaktadır. Özellikle söylenme zamanının belirlenmesi, resmî kaynaklardaki bilgilerin yetersizliğini de ortaya koymaktadır. Bu nedenle ele alınan ağıt metni ilçenin tarihiyle ilgili yanlışların düzeltilmesi açısından önem taşımaktadır. Ağıt metni içerisinde geçen isimler ve metnin motif örgüsü, geçmişi yansıtmaları açısından ayrıca değerlidir. Çünkü metin içinde işlenmiş her mısra, cumhuriyetin ilk yıllarında toplumun yaşantısını ve sosyo-ekonomik değerler sistemini de göstermektedir. Bu çerçevede, sözlü edebiyat ürünlerinin derlenmesi sırasında elde edilen ürünlerin hikâyelerinin de öğrenilmesi önemlidir. Çünkü bu ürünler geçmiş dönemi yansıtmaktadır ve üretildikleri zamanın aynası olma özelliğine sahiptir. Bu nedenle makaledeki örnekte görüldüğü gibi, sözlü tarih belgesi niteliğine sahip ürünlerin tespit edilip değerlendirilmesi, aynı zamanda tarihî gerçeklerin ortaya çıkarılmasına katkı sağlamaktadır. Araştırmacıların, tarihî vasfı olan metinleri derleyip değerlendirirken bu gerçeği göz ardı etmemeleri önemlidir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- ASSMANN, Jan (2015). *Kültürel Bellek –Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*, çev. Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BAŞGÖZ, İlhan (2004). "Ağıt, Sosyal Tarih ve Etnografya", *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyum Bildirileri*, yay. haz. Öcal Oğuz, Tuba Saltık Özkan, Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, s. 15-30.
- BİLGİN, Nuri (2008). "Tarih ve Kolektif Bellek (I)", *Toplumsal Tarih Dergisi*, S. 173, Mayıs Dönemi, s. 34-40.
- BOA, HAT, Dosya No. 1353, Gömlek No. 52880, H. 1263.
- BOA, A.DVN, Dosya No. 43, Gömlek No. 60, H. 1265.
- BOA, İ. MVL, Dosya No. 417, Gömlek No. 18245, H. 1275.
- BOA, MVL, Dosya No. 690, Gömlek No. 54, H. 1281.
- BOA, MF. MKT, Dosya No. 460, Gömlek No. 20, H. 1317.
- CAUNCE, Stephen (2011). *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*, çev. Bilmez Bülent Can, Alper Yalçınkaya, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- CONNERTON, Paul (1999). *Toplumlar Nasıl Anımsar?*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- DORSON, Richard (1972). "The Oral History And The Folklorist", *Oral History An Interdisciplinary Anthology*, edit. Dawid K. Dunawa, Willa K. Baum, Second Edition, New York: Alta Mira Press., p.p. 283-291.
- ELÇİN, Şükrü (1998). *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- GÜNDOĞ, Kenan, KARİPER, Nezahat (y.t.y). *Sarioğlan Belgeseli*, Kayseri: Can Ofset Yayınları.
- HALAÇOĞLU, Yusuf (2009). *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler ve Oymaklar (1453-1650)*, C 5, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- (çev.) ATALAY, Besim (1992). *Divanü Lüğati't Türk Tercümesi*, C I, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KAYA, Doğan (1999). *Anonim Halk Şiiri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kutsal Kitap-Eski ve Yeni Anlaşma-(Tevat, Zebur, İncil)* (2011). İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları.
- SANDERS, Barry (2011). *Öküzün A'sı –Elektronik Çağda Yazılı Kültürün Çöküşü ve Şiddetin Yükselişi-*, çev. Şehnaz Tahir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ÖZKAN, Nevzat (2001). "Kişi Adlarından Gelen Yer Adlarımız ve Kayseri'deki Örnekleri Üzerine", *Kayseri ve Yöresi Kültür Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni Bildiriler*, C II, yay. haz. Prof. Dr. Mustafa Argunşah, Prof. Dr. Hülya Argunşah, Prof. Dr. İsmail Görkem, Prof. Dr. Atabey Kılıç, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- ÖZTÜRKMEN, Arzu (2001). "Sözlü Tarih: Yeni Bir Disiplin Cazibesi", *Toplum ve Bilim Dergisi*, S 91, Kış Dönemi, s. 115-121.
- SEZEN, Tahir (2006). *Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)*, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- THOMPSON, Paul (2006). "21. Yüzyılda Sözlü Tarih İçin Potansiyeller ve Meydan Okumalar", *Kuşaklar, Deneyimler, Tanıklar Türkiye'de Sözlü Tarih Çalışmaları Konferansı Bildirileri*, yay. haz. Aynur İlyasoğlu, Gülay Kayacan, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- TÜRKAY, Cevdet (1979). *Başbakanlık Arşivlerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak Aşiret ve Cemaatler*, İstanbul: Tercüman Kaynak Eserler Serisi.
- YETKİN, Nilüfer (2007). *136 Numaraları Tahrir Defteri Defterine Göre XVI. Yüzyıl Sonlarında Kayseri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YILDIRIM, Dursun (1998). *Türk Bitiği Araştırma ve İnceleme Yazıları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- YILDIRIM, Dursun (2004). "Sözel Tarih Belgesi: Sözel Tarih Metinleri [Kamanlı Mendoğ'un sözlü tarihine bağlı sözel metin üzerine bir deneme]", *Türkbilgi Dergisi*, S. 2004/8, s. 131-154.
- YİNANÇ Rafet, ELİBOL, Mesut (1988). *Maraş Tahrir Defteri (1563)*, C II, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- YİNANÇ Rafet, ELİBOL, Mesut (2009). *Kayseri İli Tahrir Tahrir Defterleri (Hicri 992, 971, 983/Miladi 1584, 1563, 1575)*, C II, Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Elektronik Kaynak

www.sarioğlan.gov.tr.

Sözlü Kaynaklar

K.K.1

Neriman GEZER, 1959 doğumlu, ortaokul mezunu, ev hanımı, [Kayseri] Sarioğlan'da yaşıyor.

K.K.2

Neziha ÇATAK, 1930 doğumlu, okuma yazma bilmiyor, ev hanımı, [Sivas] Gemerek'te yaşıyor.

K.K.3

Ahmet AKA, 1929 doğumlu, ilkokul üçüncü sınıftan terk/okuma yazma biliyor, çiftçi, [Kayseri] Sarioğlan'da yaşıyor.